

مرکز ملی پژوهش‌های اسلامی
مجلس شورای اسلامی

نامه بایسنغر

(سال نامه علمی - پژوهشی)

صاحب امتیاز: مؤسسه پژوهشی بایسنغر

مدیر مسئول و سردبیر: دکتر خلیل الله افضلی

مدیر داخلی: مسعود امینی

دستیار سردبیر: سیندخت تمنا

پوشه و برگ آرا: حسین علی ابراهیمی

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲ خورشیدی

شمارگان: ۵۰۰ جلد

رویه نامه: عبارت دعایی «هرات صانها الله عن الآفات و النکبات» و نظایر آن نوشته کاتبان گوناگون

نشانی پخش:

■ افغانستان، هرات، شهر نو، ضلع شمالی ارگ، پلاک ۱، ساختمان باغ شهر، مؤسسه پژوهشی بایسنغر

شماره‌های تماس: ۰۰۹۳۷۹۹۸۳۵۱۹۲ | ۰۰۱۴۲۴۵۰۲۹۳۲۱

شماره سوم نامه بایسنغر با حمایت مالی آژانس کمک و همکاری جمهوری ترکیه (تیکا) در هرات منتشر شده است.

مؤسسہ پژوهشی بایسنغر

نامهٔ بایسنغر

(سال نامهٔ علمی - پژوهشی)

(۳)

۱۴۰۲ خورشیدی

این شماره از مجله در پایگاه اینترنتی مؤسسہ پژوهشی بایسنغر به نشانی زیر قابل دسترس است:

WWW.BAYSUNGHUR.ORG

راه‌نمای نگارش مقاله

۱. مقاله باید حاصل پژوهش علمی نویسنده/نویسندگان دربارهٔ زبان و ادبیات فارسی و تاریخ خراسان کهن با تأکید بر پژوهش‌های مربوط به هرات باشد و در هیچ مجله یا مجموعه‌ای به چاپ نرسیده یا برای آن‌ها ارسال نشده باشد.
۲. مقاله به ترتیب باید شامل چکیده (۵ تا ۸ سطر) کلیدواژه‌ها (حداکثر ۵ واژه)، مقدمه (پرسش تحقیق، پیشینهٔ تحقیق، روش و منابع)، بحث و بررسی و نتیجه باشد و از ۱۵ صفحهٔ A۴، ۲۵ سطر تجاوز نکند.
۳. ارسال چکیدهٔ انگلیسی در صفحه‌ای جداگانه همراه با مشخصات نویسنده یا نویسندگان الزامی است.
۴. منابع مورد استفاده در پایان مقاله و براساس ترتیب الفبایی نام خانوادگی نویسنده به شرح زیر آورده شود:
کتاب: نام خانوادگی، نام، (تاریخ انتشار)، عنوان مقاله (داخل (۱))، نام نشریه، دوره/سال، شماره، شمارهٔ صفحات مقاله.
مجموعه‌ها: نام خانوادگی، نام، (تاریخ انتشار)، عنوان مقاله (داخل (۱))، نام ویراستار یا گردآورنده، نام مجموعه مقالات، محل نشر: نام ناشر، شمارهٔ صفحات مقاله.
سایت‌های اینترنتی: نام خانوادگی، نام نویسنده، تاریخ استفاده از سایت اینترنتی (داخل [])، عنوان موضوع (داخل (۱))، نشانی سایت اینترنتی.
۵. ارجاعات در متن مقاله به صورت پانویس (نام خانوادگی، نام، نام کتاب یا مقاله، تاریخ انتشار، شمارهٔ صفحه) نوشته شود.
۶. نقل قول‌های مستقیم بیش از ۵ سطر در صورت جدا از متن با فرورفتگی (نیم سانتیمتر) از دو طرف درج شود.
۷. توضیحات تکمیلی و معرفی منابع بیشتر در پیوند به موضوعات مختلف، در

یادداشت‌های مقاله ارائه شود.
۸. مقاله بر اساس شیوه‌نامه مؤسسه پژوهشی بایسنگرکه در وب‌سایت مؤسسه قابل دسترس است، تنظیم شود. در صورت لزوم، مجله در ویرایش ادبی مقالات بدون تغییر محتوای آن آزاد است.

فهرست

- راه‌نمای نگارش مقاله ۵
- سرنامه ۱۱
- بخش نخست؛ جست‌وجو** ۱۷
- پیوند داستان سرایی عامه و مذهب عامیانه: بررسی نقش بی‌بی سستی در ابومسلم‌نامه ۱۹
دکتر آمنه ابراهیمی
- معروف بغدادی و نخستین فعالیت‌های کارگاه بایسنغر میرزا ۳۹
دکتر شیوا میهن
- محزّر مجالس العشّاق؛ سلطان حسین بایقرا ۸۳
دکتر مهدی بیلافی
- آئینه‌شاهی؛ واکاوی اندیشه مولانا حسین واعظ کاشفی در تکوین مکتب سیاسی هرات ۱۱۱
دکتر داوود عرفان
- آگاهی‌های تازه درباره‌ی امیر جمال الدین عطاء الحسینی ۱۳۳
دکتر خلیل‌الله افضلی
- مقایسه‌ی افسانه‌ها و حکایت‌های مقدمه‌ی شاهنامه‌ی بایسنگری با روایت‌های شفاهی ۱۷۳
دکتر محمد جعفری قنواتی
- پژوهشی در آب‌انبارهای محله‌ی قضاّت در شهر کهنه‌ی هرات ۱۸۵
غلام‌محمد عاصم و دکتر تتسویا اندو | برگردان از انگلیسی؛ طه آور
- جعفر بایسنگری؛ حیات، هنر و شیوه ۲۰۹
سید امیر منصوری
- اولنگ‌اولنگ، ترانه‌ی مراسم عروسی مردم هرات ۲۴۷
دکتر اسدالله شعور

- آرامگاه محمد غازی در فوشنج ۲۸۱
 دکتر برنارد اوکین | برگردان از انگلیسی: سیندخت تمنا
- تکمله‌ای بر مقاله «آرامگاه محمد غازی در فوشنج» و آخرین مرمت این بنا ۳۱۵
 سیندخت تمنا
- بخش دوم؛ هرات‌شناسی** ۳۲۷
- تذکره الصالحین یا حصه سوم رساله مزارات هرات ۳۲۹
 دکتر محمد شعیب مجددی
- مقامات مولانا کلان زیارتگاهی ۳۴۹
 دکتر عارف نوشاهی
- دو فرمان سلطان حسین بایقرا در آرشیو ملی افغانستان در کابل ۳۷۷
 دکتر شیوان ماهندرا راجا | برگردان از انگلیسی: معصومه نظری
- نگاهی به کتاب مروارید خراسان؛ تاریخ هرات ۴۰۱
 رادک سیکورسکی | برگردان از انگلیسی: دکتر سید رضا کاظمی
- نگاهی به کتاب مروارید خراسان؛ تاریخ هرات ۴۰۹
 دکتر کریستینا نوله کریمی | برگردان از انگلیسی: دکتر سید رضا کاظمی
- نگاهی به کتاب تاریخ هرات از چنگیزخان تا امیر تیمور ۴۱۳
 دکتر شیوان ماهندرا راجا | برگردان از انگلیسی: سید وهاب فروغ طبیبی
- بازتاب اندیشه‌های جامی در آثار منطقه ۴۲۳
 دکتر محمد افضلی
- معرفی کتاب قدرت، سیاست و مذهب در ایران عهد تیموری ۴۳۵
 دکتر داوود عرفان
- مرواریدی در هرات ۴۴۳
 دکتر اسراء السادات احمدی
- کتابخانه‌های آبدان مسجد جامع هرات ۴۵۱
 دکتر خلیل‌الله افضلی
- از نامه ادبی هرات ۴۵۷
 عبدالغفور سنگانی
- جایابی باغ نعمت‌آباد و بناهای بازمانده از آن ۴۶۵
 مسعود امینی
- خانقاه پوران ۴۸۷
 حمیدالله کامگار

۴۹۵	بخش سوم؛ هریوکان
۴۹۷	پهلوان محمد ابوسعید و ترجمه فارسی رساله حالات پهلوان محمد مقدمه: مسعود امینی برگردان رساله از ترکی جغتایی: احمد حسینی مروی
۵۲۱	بخش چهارم؛ عرضه داشت
۵۲۳	گزارش کاری مؤسسه پژوهشی بایسنغر
۵۳۳	بخش پنجم؛ تازه درگذشتگان
۵۳۵	غلام حیدر اسیر هروی
۵۳۹	محمد آصف فکرت هروی
۵۴۳	فضل الله زرکوب
۵۴۹	دکتر اسدالله حبیب
۵۵۵	عبدالله سمندر غوریانی
۵۶۵	عبدالکریم تمنا
۵۶۹	محمد شاه واصف باختری
۵۸۱	گزارش مختصری از برنامه های بازسازی دفتر تیکا در هرات

نامه بایسنغر، شماره سوم، ۱۴۰۲ خورشیدی

بخش چهارم؛ عرضه داشت

کلیله و دمنه، کتابت شمس الدین بایسنغری، ۸۳۳ق. شماره R1022، خزینه اوقاف توقفاپوسرای، استانبول، ترکیه.

موسسه پژوهشی باستان‌شناسی

گزارش کاری مؤسسه پژوهشی بایسنغر

همین که تا حدی از محدودیت‌های بیماری همه‌گیر کرونا خلاصی یافتیم، تحولات سیاسی کشور در اواسط سال ۱۴۰۰ خورشیدی کار و فعالیت‌های عموم نهادها را برای مدتی متوقف ساخت اما خوش‌بختانه فعالیت‌های مؤسسه روند طبیعی خود را آهسته‌آهسته از سر گرفت و از کار نایستاد. جلسات کتاب‌خوانی، نشست‌ها و رونمایی آثار و چاپ ده اثر علمی - تحقیقی از دستاوردهای این بازه زمانی است که به شرحشان می‌پردازیم.

انتشار کتاب

چارایماق و شاخه‌های آن

یادداشت‌های افسران اطلاعاتی هند برتانوی در خصوص اقوام و جغرافیای افغانستان در زمان حضورشان تا مدتی جزو اسناد محرمانه بود تا این که در سال ۱۹۷۵م. از رده محرمانیت بیرون گردید و در اتریش به کوشش لودویگ آدمک، خاورشناس و افغانستان‌شناس برجسته اتریشی - آمریکایی با افزوده‌ها، اصلاحات، نقشه‌ها و مطالب جدید در شش جلد با نام «فرهنگ تاریخی و سیاسی افغانستان» منتشر شد.

کتاب چارایماق جلد سوم این دوره شش جلدی است که حاوی گفت‌وگوها و مصاحبه‌های اعضای این کمیسیون با مردم و بزرگان مناطق مختلف این ساحه (هرات، بادغیس و غور) است و دقیق‌ترین اطلاعات را از وضعیت چارایماق در اواخر سده نوزدهم میلادی ارائه می‌کند. این کتاب توسط عبدالعظیم صدیقی به زبان فارسی برگردان شده است.

فتح طوایف جمشیدی

این کتاب در واقع *سفرنامه* ایش مراد ابن آدینه محمد العلوی کاتب و نویسنده ازبک سده سیزدهم خوارزم است. ماجرای مهاجرت و کوچ اجباری قوم جمشیدی هرات به قلمرو خان خوارزم در ازبکستان کنونی در میانه سده سیزدهم هجری قمری در این کتاب بازتاب یافته است. مؤسسه پژوهشی بایسنغر ترجمه و انتشار کتاب *فتح طوایف جمشیدی* را در قراردادی با اکادمی علوم اتریش در اواخر سال ۱۳۹۸ ش. به دست آورد. دست‌نویس منحصربه‌فرد این کتاب چندسال پیش از کتاب‌خانه انستیتوی شرق‌شناسی ابوریحان بیرونی در تاشکند شناسایی شد و سپس نوریاغدی تاشوف از پژوهشگران این کشور آن را با یک مقدمه به زبان انگلیسی در سال ۲۰۱۸ در وین منتشر کرد. ترجمه متن اصلی کتاب را که به زبان ترکی جغتایی است آقای احمد حسینی مروی و ترجمه مقدمه انگلیسی آن را آقای عبدالعظیم صدیقی بر عهده گرفتند.

خاطرات یک آموزگار

کتاب *خاطرات یک آموزگار اثر بصیره ساعی*، از آموزگاران دبیرستان مهری (۱۳۵۵ ش.)، در ۱۸۸ صفحه و سه بخش با شمارگان ۵۰۰ جلد در زمستان سال ۱۳۹۹ خورشیدی از سوی مؤسسه پژوهشی بایسنغر در هرات به چاپ و نشر رسید.

این کتاب حاصل ۴۳ سال تجربه آموزگاری بانو بصیره ساعی در دبیرستان‌های لشکرگاه ولایت هلمند، مهری و ملکه جلالی هرات است که مطالعه آن برای دست‌اندرکاران آموزش و پرورش امروز کشور مفید خواهد بود. زمینه‌های رشد عاطفی، شناسایی عوامل بی‌انگیزگی در دانش‌آموزان، ریشه‌یابی رفتارهای نامطلوب، عوامل افت تحصیلی در دانش‌آموزان و... از مسائلی است که این آموزگار به صورت مستقیم با آن درگیر بوده و تجاربی درین زمینه کسب کرده است که برای مریبان امروز راه‌گشا است. همچنان از لابلای کتاب به راحتی می‌توان روند آموزش و پرورش را از نیمه دوم دهه شصت خورشیدی به این طرف ارزیابی کرد و از این حیث برای محققین امروز ما نیز حایز اهمیت فراوان است.

شهر شعر

شهر شعر دفتر شعری ست از بانو کبرا سایه حیدرزاده از آموزگاران دبیرستان مهری (۱۳۳۵ تا ۱۳۶۹ ش.) هرات که با نام‌آشنایانی چون محبوبه هروی، رثوفه احراری، خدیجه احراری و... قرین بوده است. این مجموعه در قالب غزل سروده شده و جریان ادبی دهه‌های آرام چهل و پنجاه تا دوران جنگ و طعم تلخ آوارگی را شامل است. بانو حیدرزاده زاده سال ۱۳۲۱

خورشیدی در شهر هرات است و طی ۳۴ سال کاری خود در دبیرستان مهری، موفق‌های مختلفی را پشت سر گذرانده‌اند. بعد از کتاب *خاطرات یک آموزگار این دومین اثری است که از آموزگاران دبیرستان مهری از سوی مؤسسه چاپ و نشر می‌شود.*

دودمان کرت هرات

دودمان کرت هرات (دین و سیاست در ایران سده‌های میانه) عنوان پایان‌نامه دکتر لارنس گودارد پاتر در رشته تاریخ دانشگاه کلمبیا نیویورک است که توسط دکتر محمد افضلی از انگلیسی به فارسی برگردان شده است. این کتاب شامل هفت فصل مقدمه، آل کرت، قلمرو آل کرت، آل کرت و صوفیه، نیروهای اجتماعی و سیاسی، احیای هرات، نتیجه و سه پیوست تاریخ پسین زیارتگاه‌ها، نشان سلطان ابوسعید میرزا و ملاحظات مردم‌شناسی می‌باشد. لارنس پاتر کرت‌ها را بنیان‌گذار گمنام رنسانس و نوزایی هرات می‌خواند و در یادداشتی می‌نویسد: «من تصمیم گرفتم که دوره کرت‌ها را مطالعه کنم زیرا به رغم این که دودمان مذکور به مدت تقریباً ۱۵۰ سال قدرت را در دست داشت اما به ندرت مورد مطالعه قرار گرفته بود و دریافتم که پس از تهاجم مغول و تخریب این شهر در سال ۱۲۲۰م. این کرت‌ها بودند که آن را احیا کرده و بنیاد رنسانس شهر را پی‌ریزی کردند. با این حال بیشتر موزه‌ها کرت‌ها را نادیده گرفته‌اند و امتیاز شکوفایی شهر را در قرن پانزده به جانشینان آن‌ها یعنی خاندان معروف تیموری بخشیده‌اند»^۱.

نویسنده در تحریر این پژوهش از منابع مختلف عربی، فارسی، ترکی، انگلیسی، آلمانی و دیگر زبان‌ها و نسخ چاپی، سنگی و خطی فراوان سود برده و تا یافتن منابع تازه و جدید، بحث کرت‌پژوهی و تحقیق در خصوص این دوره تاریخی و سده‌های هفتم و هشتم هرات را به پایان برده است. تحقیق و پژوهش در خصوص آل کرت یکی از اهداف نشراتی مؤسسه پژوهشی بایسنغر از بدو تأسیس بوده است. نخستین اثر در این حوزه با عنوان *ملوک کرت هرات* نوشته پرفسور علی محمد زهما منتشر شد و سپس *دودمان ملوک کرت هرات* از لارنس پاتر و *سیر ادب و سبک‌های ادبی منظوم در دوره‌های ملوک غور و آل کرت هرات* از دکتر نصری حق‌شناس به چاپ و نشر سپرده شد.

تپش‌ها و رنج‌ها

این کتاب حاوی مجموعه مقالاتی در زمینه‌های فلسفه، تاریخ، اجتماع و ادب است که توسط علی محمد زهما از استادان دانشگاه کابل نوشته و در نشریاتی چون *ادب، آریانا، لمر*،

۱. گودارد پاتر، لارنس، *دودمان کرت هرات*، ترجمه محمد افضلی، (هرات، مؤسسه پژوهشی بایسنغر، ۱۴۰۱)، ص ۱۰.

عرفان، کزنه و ... در دوره‌های مختلف انتشار یافته بود. استاد زهما مترجمی آگاه بود که در زمینه‌های مختلف می‌نوشت. روحیه علمی و بی‌طرفانه زهما در تمام این مقالات نشان از آگاهی و جهان‌دیدگی او دارد که برای محققین امروز ما درس آموز است. مؤسسه پژوهشی بایسنغر با چاپ کتاب *ملوک کرت هرات* (۱۳۹۹) برای نخستین بار دریچه همکاری را با خانواده استاد زهما گشود و تا اکنون سه اثر *ملوک کرت هرات*، *افغانستان در یک نگاه* و *تپش‌ها و زنج‌ها* از علی محمد زهما و کتاب *سال‌های پرتلاطم* (علی محمد زهما و خاطرات افغانستان) به روایت کریستیان ریدر را با حمایت مالی این خانواده چاپ و نشر کرده است.

سال‌های پرتلاطم

سال‌های پرتلاطم در باب زندگی علی محمد زهما به روایت کریستیان ریدر نخستین بار در سال ۲۰۱۸ میلادی به زبان آلمانی در اتریش منتشر شد. این اثر که حاوی گفت‌وگوهای خصوصی علی محمد زهما و خاطرات نویسنده از افغانستان در دهه هفتاد خورشیدی است، توسط گروهی از مترجمان به زبان فارسی برگردان و در بهار ۱۴۰۲ از سوی مؤسسه پژوهشی بایسنغر منتشر شد. تحقق پیش‌بینی‌های کریستین و زهما در این کتاب نشان از شناخت عمیق ایشان از کارگزاران پشت صحنه و دست‌های پیدا و پنهانی است که زمینه تحولات سیاسی کشور را در دوران معاصر رقم زدند.

سیر ادب و سبک‌های ادبی منظوم در دوره‌های ملوک غور و آل کرت هرات

این کتاب پایان‌نامه دوره دکتری شیراحمد نصری حق‌شناس از دانشگاه تهران است. کتاب با یک مقدمه و دو بخش به صورت مفصل سبک دوره‌ای شعر شعرای عصر ملوک غور و آل کرت را به بحث گرفته است. در بخش اول شعر دوره ملوک غور و در بخش دوم شعر دوره آل کرت را بررسی سبک‌شناسانه می‌کند. در هر دوره قبل از ورود به بحث اصلی، نویسنده تلاش ورزیده تا اوضاع سیاسی، اجتماعی، طبیعی و جغرافیایی همان عصر را به عنوان یک پیش‌درآمد به صورت مختصر معرفی و تحلیل نماید و سپس ویژه‌گی‌های سبکی آن دوره را با تکیه بر صورت و قالب‌های رایج شعر همان عصر بررسی کند. گستردگی بحث و شمولیت دو دوره، برای مخاطب تیزبین مجال مقایسه و ارزشیابی را می‌سازد و از این حیث حایز اهمیت است. از طرف دیگر، اگر از دانه درشت‌هایی چون ابن‌یمن، ربیعی، سیفی و امیر حسینی بگذریم عموم شاعران این دو دوره، به‌ویژه دوره ملوک غور، پا فراتر از تذکره‌ها نگذاشته و یا هم اثری از ایشان به‌جا نمانده است؛ بنا بر این فهرست اسامی این شاعران و جمع‌آوری مثال‌های فراوان شعری از درون

تذکره‌ها برای شعر این ادوار تاریخی، کار پراهمیتی است و برای محقق امروز ارزش بسیار دارد.

بررسی شعر پایداری افغانستان

«بررسی شعر مقاومت افغانستان» عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد زنده‌یاد فضل‌الله زرکوب از دانشگاه فردوسی مشهد است. این اثر تحقیقی، تا اکنون گسترده‌ترین تحقیق در زمینه شعر مقاومت افغانستان است که نشان می‌دهد ادبیات در میدان مبارزه تا چه سرحد نقش ایفا کرده و در مبارزات پابرهنگان این سرزمین در برابر تهاجم بیگانگان بازوی توانایی بوده است. در گزینش اشعار نگاه نویسنده بیشتر به جوهر شعر است و این سبب شده تا در کنار اهمیت تاریخی، از لحاظ هنری هم اثر ارزشمندی تلقی شود. با خوانش این اثر با نام و اشعار شاعران زیادی برمی‌خوریم که شعرشان از امتیاز هنری بالایی برخوردار است اما تا اکنون در حبس دفاتر غیرچاپی قرار دارد و از دسترس همگنان غایب است.

دفاع این پایان‌نامه در سال ۱۳۷۱ خورشیدی دقیقاً مقارن با پیروزی مردم افغانستان در مقابل تهاجم ارتش سرخ روسیه است اما چاپ این اثر به دلیل تغییر دیدگاه زنده‌یاد زرکوب مبتنی بر پیامدهای ناگوار این انقلاب به تعویق افتاده بود تا این که با تلاش همکاران مؤسسه و اهمیت این اثر به عنوان نگاه یک نسل به جریان‌های کشور، نویسنده برای چاپ آن آماده شد. مؤسسه کار چاپ اثر را روی دست گرفت اما دریغ که استاد زرکوب نتوانست شاهد چاپ اثر خود باشد و در ۱۰ دی ماه ۱۴۰۱ خورشیدی درگذشت.

محبوب القلوب

محبوب القلوب آخرین اثر امیر علی‌شیر نوایی است که به زبان ترکی جغتایی نوشته شده است. این اثر توسط احمد حسینی مروی به زبان فارسی برگردان و تصحیح شد. نوایی محبوب القلوب را در سال ۱۹۰۶ ق. به سبک نصیحت‌نامه‌ها با نثری مسجع و آهنگین و تلفیقی از شعر می‌نویسد که این رعایت اسلوب نگارش، در برگردان مترجم نیز به خوبی دیده می‌شود. این کتاب شامل دیباچه، سه بخش (هر بخش حاوی چندین فصل) و مناجات پایانی می‌باشد. مسائلی چون کیفیت احوال و افعال مردم، صفات لازمه برای ارباب دولت و صاحبان مسالک، افعال حمیده و خصال ذمیمه، فواید متفرقه و تنبیهات شامل فصول کتاب می‌باشد. شاید بیشترین اهمیت اثر در این باشد که نوایی به عنوان یک سیاستمدار موفق، درین کتاب از تجارب و گرم و سردی که تا آخر عمر دیده و چشیده پرده برمی‌دارد و در اختیار خوانندگان قرار می‌دهد، چنانچه خودش در دیباچه اثر می‌گوید: «اما بعد گدای فقرا و چهره‌گشای غراب پوشیده، فقیر حقیر علی‌شیر ملقب به نوایی، غفر ذنوبه و ستر عیوبه،

چنین عرض می‌دارد و ادای آن را بر خود فرض می‌داند که این خاکسار پریشان‌روزگار از آوان جوانی تا پایان زمان پیری و ناتوانی از واقعات دوران و حوادث سپهر گردون و بوقلمون‌صفتی دهر فتنه‌انگیز و گوناگونی زمانه رنگ‌آمیز، مدتی مدید و عهدی بعید در هر نوع شق و صورت اقدام کردم و در هر صورت و کسوت راه بردم و در صحبت و خدمت نیک و بد قرار گرفتم. گاه در ویرانه خواری و سختی شیون کردم و گاه در بوستان عزت و بی‌نیازی انجمن‌آرایی کردم...» (نوایی، ۱۴۰۱: ۴۵).

محبوب القلوب علی شیر نوایی تا کنون به زبان‌های فارسی، ترکی، آذربایجانی و بیلا روسی ترجمه شده‌است. نخستین ترجمه فارسی آن مرغوب الفؤاد است که در سال ۱۲۰۸ ق. در لکهنوی هند توسط میرزا محمدظهیرالدین اظفیری گورکانی صورت گرفت، اما تا کنون دسترسی به آن میسر نبوده‌است.

آثار در دست آماده‌سازی و نشر مؤسسه پژوهشی بایسنغر

تصحیح تاریخ‌نامه هرات از سیفی هروی؛
تدقیق و تحقیق در احوال و آثار جامی - دکتر شیراحمد نصری حق‌شناس؛
هرات در سده هفتم هجری قمری - پرفسور علی محمد زهما؛
هرات از فتح اسلامی تا پایان سده دوم هجری - اصلاح عبدالحمید ریحان، با
اصلاحات و افزودن‌ها از خلیل‌الله افضلی؛
افغانستان؛ مطالعه انکشاف سیاسی در آسیای مرکزی و جنوبی - فریزر تترلر؛
مجموعه مقالات دکتر جلال‌الدین صدیقی؛
افغانستان در عین الوقایع یوسف ریاضی - دکتر جلال‌الدین صدیقی؛
خونابه (روزنوشت‌های هرات در میانه سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۷ خورشیدی)؛
محمد علم غواص؛

نشست‌های علمی، نقد و رونمایی آثار

دیدار و گفت‌وگو با سید عباس رستاخیز سانچارکی

به روز چهارشنبه ۲۲ بهمن/دلو سال ۱۳۹۹ نشست دیدار و گفت‌وگو با سید عباس رستاخیز سانچارکی مصحح و پژوهشگر ادبی برگزار شد.

در ابتدای نشست آقای مسعود امینی به بیان کارنامه ادبی و تصحیح متن آقای رستاخیز اشاره کرد و به معرفی مفصل یکی از تصحیحات ایشان، دیوان کمال‌الدین شیرعلی بنایی و نقاط قوت و ضعف آن پرداخت. سپس سید عباس رستاخیز به صحبت در خصوص

کارنامه ادبی خود و چرایی علاقه مندی به تصحیح دواوین شعر دوره تیموری هرات اشاره کرد. ایشان علت عمدۀ نشر آثار این حوزه را قوت شاعری شعرای این دوره در مقایسه با آثار سه قرن اخیر خواند. توضیح روش کاری در تصحیح متون ادبی از بخش‌های دیگر سخنان آقای رستاخیز بود.

در ادامه دکتر خلیل‌الله افضلی در مورد کارکردهای ادبی آقای رستاخیز صحبت کرده به نمایندگی از فرهنگیان هرات از ایشان تشکر کرد. دکتر افضلی سپس به اهمیت تصحیح متن برای ادبیات هرات در دوره معاصر اشاره نمود و بر ضرورت روشمندی تصحیحات، استفاده از نسخ معتبر و نگارش مقدمه و تعلیقات ضروری بر این آثار تأکید کرد. در ادامه با ذکر شواهدی برخی نقاط قوت و ضعف دیوان امیر علی شیرنوبی و دیوان میرحاج گنابادی تبیین شد. دکتر افضلی از آمادگی همکاری مؤسسه پژوهشی بایسنغر در تقویت و تکمیل آثار ادبی و شعری هرات با مصححان خبر داد که مورد استقبال آقای رستاخیز قرار گرفت.

رونمایی و نقد «دودمان ملوک کرت هرات»

به روز چهارشنبه ۲۷ مهر/میزان ۱۴۰۱ نشست رونمایی و نقد کتاب دودمان کرت هرات (دین و سیاست در ایران سده‌های میانه) نوشته دکتر لارنس گودارد پاتر با ترجمه دکتر محمد افضلی در مرکز مؤسسه پژوهشی بایسنغر در هرات برگزار شد.

در آغاز نشست آقای مسعود امینی ضمن خوش‌آمدگویی به مهمانان از برنامه‌های مؤسسه در خصوص معرفی، ترجمه و چاپ برخی آثار در زمینه هرات پژوهی خبر دادند. در ادامه ایشان اطلاعاتی را در زمینه کرت پژوهی در حوزه افغانستان ارائه کردند و از شش عنوان کتاب و چندین مقاله با بیان نقاط ضعف و قوتشان در این خصوص خبر دادند.

سپس استاد محمدناصره یاب اخلاق کاری مترجم را در قبال ترجمه ستودند و گزینش و معناداربودن نوشته را ارج گذاشتند. به باور ایشان روایت نویسنده روایتی است که ما را به نگفته‌ها و کمترگفته‌ها می‌برد، واکاوی روشن‌گرایانه‌ای دارد و به شماری از پرسش‌های ریشه‌ای، پاسخ‌هایی با پشتوانه‌ای استوار فراروی خواننده می‌گذارد.

ایشان ضمن یادکرد از دباچه پُربار مترجم، افزودند که او به خوبی از زیر بار زبان مبدأ بیرون آمده و به زبان مقصد آن چیرگی را داشته که از اصطلاحات، مثل‌ها، ترکیب‌ها و عبارات‌ها بهره گیرد و ترجمه‌ای خواستنی و ماستنی فراروی خوانندگان بگذارد.

سخنران بعدی دکتر صلاح‌الدین جامی، ضمن این که ارزش این اثر را در شیوایی کار مترجم و دقت در گزینش آن برای ترجمه برجسته ساختند از تحلیل، تفصیل و شرح و بسط نویسنده در زمینه‌های اجتماعی - سیاسی - دینی که در دوام و بقای حکومت ۱۵۰ ساله آل

کرت کمک کرد، سخن به میان آوردند. دکتر جامی به گونه مفصل از نقش مدنیت‌سازی و تعامل مدبرانه ملوک کرت با قدرت‌های دیگر به‌ویژه ایلخانان و جریان‌های فکری - تصوفی آن عصر یادآور شدند و افزودند که این اثر نگاه خواننده را نسبت به تیموریان تغییر خواهد داد. در پایان دکتر محمد افضلی، مترجم کتاب در پیامی از تلاش‌های دکتر خلیل‌الله افضلی رئیس مؤسسه پژوهشی بایسنغر قدردانی نمودند که با ایجاد این مرکز پژوهشی در خصوص فرهنگ و تاریخ سرزمین باستانی هرات و در مجموع افغانستان و زبان فارسی کارهای آکادمیک و علمی انجام می‌دهند. ایشان از مترجمان برجسته کشور نام بردند و اهمیت کار خاورشناسان را نیز متذکر شدند. چرایی کار این ترجمه را به آرزوی دیرینه خود و ایجاد فرصتی برای تشویق نسل جوان در مسیر ترجمه در زمینه‌های مختلف عنوان کردند.

نکوداشت از ملا عبدالله سروستانی

به روز یکشنبه ۲۴ اردیبهشت/ثور ۱۴۰۲، نشست نکوداشت از کارنامه مصحح و مترجم برجسته ملا عبدالله سروستانی و یادبود از خواجه عبدالرحمن جامی سروستانی در مرکز مؤسسه پژوهشی بایسنغر در هرات برگزار شد.

این نشست با آیاتی از کلام الله مجید آغاز و سپس آقای مسعود امینی ضمن بیان شمه‌ای از کارکردهای درخشان ملا عبدالله خطیب سروستانی در حوزه تصحیح متن و ترجمه آثار، از حمایت‌های بازرگان نیکوکار سروستان خواجه عبدالرحمن جامی در چاپ آثار این خطیب دانشمند یادآوری کردند. سپس دکتر فضل‌الرحمن فقیهی استاد دانشگاه هرات به موضوع بررسی نشر الدرر یکی از آثار ترجمه خطیب روستای سروستانی پرداختند. ایشان نشر الدرر را یکی از آثار نخستین در دوره معاصر دانستند که از عربی به فارسی برگردان شده و این کتاب دریچه‌ای ست تا روند ترجمه را از گذشته تا امروز در هرات بررسی کنیم.

از دید دکتر فقیهی، دوره خطیب سروستان به لحاظ سیاسی دوره پراشویی بوده است، دوره‌ای که اولیای امور کمتر به مسایل فرهنگی علاقه‌مند بوده‌اند؛ با آن هم دانشمندان هرات در حفظ موارث فرهنگی و تولیدات علمی همت می‌گماشتند و ترجمه پرزحمت نشر الدرر سندی بر این ادعاست. شیوه کار ملا عبدالله سروستانی در ترجمه نشر الدرر از نوع مختلط، و تلفیقی از ترجمه آزاد و تحت اللفظ دانسته و جهت اثبات این ادعا چندین نمونه از متن عربی و برگردان فارسی آن بررسی شد.

دکتر فقیهی در بخش دیگر سخنان خود، ضمن مروری بر ویژگی‌های سبکی متن مترجم نشر الدرر، تسلط برگرداننده را به زبان عربی ستایش کرد. در پایان بحث، بررسی سبکی کتاب نشر الدرر، تصحیح انتقادی این اثر و معرفی آثار و شخصیت قاضی عبدالله سروستانی برای

محققین و دانشجویان پیشنهاد شد.

عبدالله قاضی زاده از نوادگان قاضی عبدالله سخنران بعدی نشست بودند. ایشان اطلاعاتی در خصوص خانواده خود مطرح کردند که فشرده آن قرار زیر است:

«اولین فرد این خانواده مولوی محمدابراهیم (جد قاضی عبدالله) است که از روستای یحیی آباد شافلان به درخواست مردم به سروستان هرات آمده و وظیفه خطابت مسجد این روستا را بر عهده می‌گیرد. خطابت در این روستا به ترتیب از مولوی محمدابراهیم به مولوی محمد و قاضی عبدالله و قاضی عبدالغفار و مولوی عبدالحی و اکنون هم به مولوی عبدالواسع رسیده است. بر طبق صحبت‌های ایشان از مولوی محمد یک جلد قرآن دست نویس نفیس به یادگار مانده است. مولوی عبدالحی نوه قاضی عبدالله در حدود پنج دهه افتخار تدریس در مدرسه فخرالمدارس عالی هرات را داشته است.»

آخرین سخنران برنامه دکتر غلام محمد حنفی از نوادگان خواجه عبدالرحمن جامی بودند. ایشان به نمایندگی از خانواده جامی سروستانی، ضمن سپاس از برگزارکنندگان نشست از پیشینه سروستان و بزرگان آن یادآوری کردند و در بخش پایانی سخنان خود از معارف دوستی جدشان خواجه عبدالرحمن جامی سخن گفتند. ایشان از جمله این تلاش‌ها به ایجاد اولین مکتب در مرکز سروستان در چهارباغ شخصی خواجه عبدالرحمن و پرداخت حقوق ماهیانه آموزگاران از درآمدهای شخصی وی اشاره کردند.

از دیگر نشست‌های دفتر می‌توان به جلسات هفته‌وار خوانش متن اشاره کرد. این جلسات که از زمستان ۱۳۹۸ خورشیدی آغاز شد تا اکنون ادامه دارد. خوانش متن تاریخ بیهقی، تذکره دوجلدی بدایع الوقایع، بهارستان جامی و اکنون گلستان سعدی با گرداندگی آقای فهیم فیاض استاد دانشگاه هرات از دست‌آوردهای این نشست‌هاست. مطالب و مقالاتی در خصوص این جلسات تهیه شده که از سوی مؤسسه طی نشست‌های علمی ارائه خواهد شد.